

О. В. Лисодед, к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, декан вечірнього факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ПРО ПРАКТИКУ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

До кримінально-виконавчого законодавства, окрім КВК України, належить і низка підзаконних нормативно-правових актів, якими детальніше регламентується порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань. Переважну частину таких актів видає орган, який реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Із цього приводу слід урахувати таке:

1) у період 1998–2010 рр., згідно з Указом Президента України від 22 квітня 1998 р. № 334/98, такі нормативно-правові акти видавалися Державним департаментом України з питань виконання покарань (далі – ДДУПВП) як органом, який реалізував державну політику у сфері виконання кримінальних покарань у ті роки. Зокрема, у Положенні про ДДУПВП, затвердженому Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98, було встановлено, що останній у межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видає накази, які підлягають державній реєстрації в установленому порядку і є обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами (п. 7);

2) відповідно до Указу Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів влади» ДДУПВП був реорганізований у Державну пенітенціарну службу Укра-

їни (далі – ДПтС України). Цим же Указом було вказано, що діяльність ДПтС України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України;

3) у Положенні про ДПтС України, затвердженому Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. №394/2011, теж було вказано, що остання є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань (п. 1);

4) у Положенні про Міністерство юстиції України, затвердженому Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. №395/2011, також було встановлено, що до основних завдань останнього належить і формування та забезпечення реалізації політики у сфері виконання кримінальних покарань (п. 3), а Міністр юстиції спрямовує та координує діяльність ДПтС України (п. 11);

5) у п. 9 Положення про ДПтС України зазначалося, що ДПтС у межах свої повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства юстиції України та доручень Міністра юстиції України видає тільки накази організаційно-розпорядчого характеру, тобто ДПтС України була позбавлена права видавати підзаконні нормативно-правові акти;

6) це право отримало Міністерство юстиції України у зв'язку з прийняттям Закону України від 16 жовтня 2012 р. № 5461-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України». Цим Законом відповідні зміни були внесені у статті 59, 61, 87, 88, 91–94, 102, 103, 107, 108, 110–112, 116, 118, 120, 157 КВК України, якими регулюється досить широке коло кримінально-виконавчих праводносин і регулювання яких було віднесено вже до компетенції Міністерства юстиції України;

7) надалі відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 343 «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» ДПтС України взагалі була ліквідована, а Міністерство юстиції України стало правонаступни-

ком останньої в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. №348 на базі територіальних органів управління ДПтС України були створені територіальні органи Міністерства юстиції України, а відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. №709 – ще й міжрегіональний територіальний орган Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої служби України.

Таким чином, на сьогодні у сфері виконання та відбування кримінальних покарань ще частково діють нормативно-правові акти ДДУПВП та нормативно-правові акти Міністерства юстиції України. Стосовно актів Міністерства юстиції України слід зазначити, що воно пішло шляхом перезатвердження наказами нормативно-правових актів ДДУПВП та прийняття власних, при цьому все одно використовуючи не найкращу практику ДДУПВП. Наприклад:

1) наказом Міністерства юстиції України від 2 лютого 2013 р. №1304/5 затверджена Інструкція з перегляду кореспонденції (листування) осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, а наказ ДДУПВП від 25 січня 2006 р. №13, яким затверджувалася аналогічна Інструкція, визнаний таким, що втратив чинність. На те, що і попередня Інструкція, і нова, як і ст. 113 КВК України, для реалізації положень якої видавався цей нормативний акт, не відповідають ст. 31 Конституції України, увага не була звернута;

2) наказом Міністерства юстиції України від 25 лютого 2017 р. №680/5 затверджене Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення волі на певний строк, виду колонії, порядок направлення для відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, арешту й обмеження волі, та їхнє переведення, у якому Міністерство юстиції України надає власне тлумачення поняття «особи, яка раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі», яке передбачене ст. 18 КВК України і яке суперечить як доктринальному визначенню цього поняття і в науці виправно-трудового права у свій час, і в науці кримінально-виконавчого права на сьогодні, так і не збігається з усталеною судовою практикою, коли вид установи виконання покарань засудженим до позбавлення волі визначався судом як за часів СРСР, так і за часів незалежної України,

доки це право відповідно до Закону України від 11 липня 2001 р. №2636-III «Про внесення змін до Виправно-трудового кодексу України» не витребував для себе ДДУПВП.

Зокрема, за вказаним Положенням особа визнається такою, що раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі у разі, якщо вона раніше була засуджена до покарання у виді позбавлення волі та відбувала його в кримінально-виконавчих установах чи слідчому ізоляторі (п. 9). Але ж не в усіх кримінально-виконавчих установах на сьогодні виконується покарання у виді позбавлення волі. А що робити, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі в тюрмі, адже ст. 11 КВК України взагалі таких кримінально-виконавчих установ не передбачає? І слідчі ізолятори до 2014 р. взагалі не вважалися установами виконання покарань;

3) Законом України від 8 квітня 2014 р. №1186-VII «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» засуджені до позбавлення волі отримали право на користування мережею Інтернет, на що Міністерство юстиції України відреагувало прийняттям Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет (наказ від 19 жовтня 2017 р. №3233/5), у якому передбачило цілу низку заборон для засуджених при користуванні Інтернетом, що певною мірою правильно, адже засуджені до позбавлення волі є не найкращими громадянами нашої країни. Проте загальновідомо також, що заборони є різновидом обов'язків, а обов'язки громадян мають установлюватися виключно законами України, у тому числі і для засуджених;

4) наказом Міністерства юстиції України від 22 листопада 2011 р. №3361/5 затверджена Інструкція про порядок надання засудженим короточасних виїздів за межі установ виконання покарань, що в засобах масової інформації було сприйнято як надання засудженим до позбавлення волі відпусток. Дійсно, згідно зі змінами до ст. 111 КВК України, які були внесені Законом України від 21 січня 2010 р. «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань», засудженим до позбавлення волі, які працюють та перебувають у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, надали права на щорічний короточасний виїзд за межі колонії тривалістю 14 календарних днів. Але ж таке право було надано тільки одній категорії

засуджених до позбавлення волі і тільки на короткочасний виїзд, а право на відпустки всі засуджені до позбавлення волі, відповідно до ст. 45 Конституції України, не мають і до цього часу.

Перелік можна продовжувати, але мова про інше. На Міністерство юстиції України, відповідно до Указу Президента України від 3 жовтня 1992 р. № 493/92 та постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 (з наступними змінами та доповненнями у подальшому), покладена функція державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, що полягає у проведенні правової експертизи на відповідність їх Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЄС), антикорупційної експертизи, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Мабуть, настав час, щоб Міністерство юстиції України при прийнятті своїх нормативно-правових актів у сфері виконання та відбування кримінальних покарань теж ураховувало Указ Президента України від 3 жовтня 1992 р. № 493/92.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ
ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ імені АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

м. Харків, 18–19 жовтня 2018 року

Харків
«Право»
2018

УДК 343.2.01(477)

К82

Редакційна колегія:

В. Я. Тацій (головний редактор),

В. І. Борисов (заступник головного редактора),

А. П. Гетьман, Л. М. Демидова, М. І. Панов,

В. І. Тютюгін, В. С. Батургареева,

І. О. Зінченко, Д. П. Євтєєва

Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефек-
К82 **тивності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт.**
2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов.
ред.) та ін. – Харків : Право, 2018. – 552 с.

ISBN 978-966-937-502-5

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2018

© Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса Національної академії
правових наук України, 2018

© Громадська організація «Всеукраїнська
асоціація кримінального права», 2018

© Оформлення. Видавництво «Право»,
2018

ISBN 978-966-937-502-5